

سفرهای اکتشافی تأثیر شدیدی بر تزئینات معماری سبک گوتیک جدید پرتغال که به نام سبک مانوئلی شناخته شده است گذارد. در این سبک زمینه‌های موضوعی دریا و کشتی‌رانی مشخص و برجسته‌اند. در عکس فوق ستونها و سقف طاق‌نماهای دیرهیرونوموس در لیسبون، یکی از بارزترین نمونه‌های این سبک دیده می‌شود.

پرتغال جامع علوم انسانی

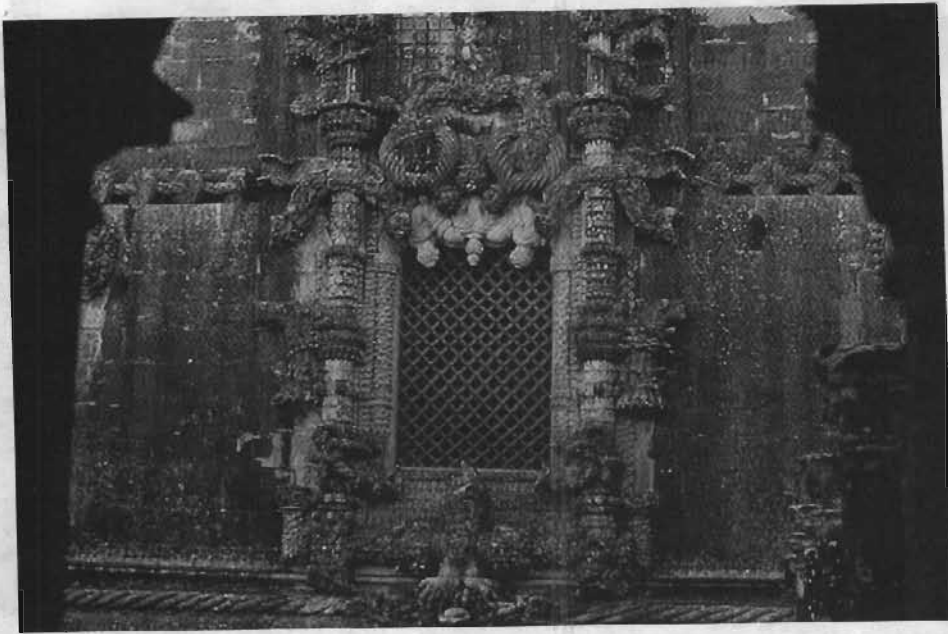
هنر پرتغالی در عصر دریانوردی

نوشته رافائل دوفاریا د. موریرا

نونوگونسالوز در سالهای ۱۴۶۰ تا ۱۴۶۵ آن را، به عنوان ارمغان شهر به رهبر فتح مراکش، برای اسقف‌نشین لیسبون کشیده است «دیدگاه جدیدی از طبیعت و انسان را منعکس می‌کند». این اثر حاوی اومانیسیم مدیترانه‌ای و رالیسم اسکاندیناویایی، یکی از شاهکارهای نقاشی اروپایی است. به‌علاوه ساختمانهایی به سبک اواخر دوره گوتیک انگلیسی (مانند ساختمانهایی که هوگو، آرشیکت فرانسوی بین سالهای ۱۴۰۲ و ۱۴۳۸ در دیسرتلته ساخت)، نقاشی‌هایی به سبک توسکانی که ظاهراً شاهزاده هانری آنها را ستایش می‌کرد (احتمالاً اثر ژان

و ساختمانهایی که با طرحی ساده و کاملاً هندسی ساخته شده بود (مانند حجره‌های کم اهمیت‌تر در دیرهای بتله و تومار) سلیقه شخص هانری دریانورد را می‌توان مشاهده کرد. سبک او سبکی کلاسیک از زیبایی ایده‌آل بود که در تابلوهای نقاشی دربار، نونوگونسالوز، کاملاً متجلی است. از این نقاشی‌ها نیروی اسرارآمیز و قوی و احساسی آکنده از احترام برای ارزش فرد بیرون می‌تراود. (ر.ک. ص ۲ و ۸). با وجود این نباید این تواضع فرانسویکانی را به اشتباه، نشانه‌ای از ضعف بینداریم. بنا به گفته رینالدو دوس سانتوز تابلوی شش لایه ساتسوویسته، که

طی دوره طلایی کشور گشایی پرتغال - از زمان فتح سبته در مراکش در سال ۱۴۱۵، تا مرگ شاهزاده هانری دریانورد در سال ۱۴۶۰ - هنر پرتغالی تحت تأثیر سبک گوتیک، که در آنزمان استاندارد معمول هنرهای زیبا در دنیای غرب بود، قرار داشت. ولی این سبک هم با سبک گوتیک متظاهر و پر از گل و بته کلیساهای بزرگ فرانسوی تفاوت داشت و سبکی ساده‌تر، حقیقی‌تر و روایتی با عمق و معنی کمتر و شاید نزدیک‌تر به معماری مؤسسات دینی کم درآمدتر و سیستمین، با تزئیناتی کمتر بود. در ساختمانی ساده‌تر مانند خانه‌های لیدی آو گوادالوپ نزدیک ساگرس

این پنجره در «دیر مسیح» در تومار یکی از شاهکارهای هنر مانوتلی است. تومار مرکز سازمان «فرمان مسیح» بود که در سفرهای اکتشافی پرتغال نقش مهمی بازی کرد.

گونسالوز که نقاشی‌های زیبای دیواری رنسانسی را در کلیسای فلورانس در سال ۱۴۳۲ کشیده است)، نقاشی‌هایی به سبک مراکشی در قصر سلطنتی واقع در سینترا، محلی که ژان اول شاه پرتغال از سفرای خارجی و مهمانان پذیرایی می‌کرد (از جمله از یان ون ایک، نقاش بزرگ فلاندری) و محیط خوش آب و رنگ و اسرار آمیز مناسب مقام وی به عنوان «خداوندگار سبته» همه نشانه‌هایی از هنرهای دوره معاصر او هستند که ویژگی بین‌المللی آنها بیانگر تنوع نوع انسان و قدرت پذیرش او است.

زمانی که حکومت فتودالی در مراکش استقرار یافت، عزیمت به سوی هندوستان هدف ملی پرتغالی‌ها گردید. افسانه‌های قدیمی زنده شد و روایت‌های قرون وسطایی مسافرت‌های شگفت‌انگیز و فتوحات اسکندر و داستانهای تروآ که آسیا را سرزمینی مملو از ثروتی سرشار و محل زندگی مسیحیان معرفی می‌کرد به آتش اشتیاق آنها دامن زد. برای اتباع شاه ژان دوم (۱۴۵۵ - ۱۴۹۵)، عقد پیمان با پرستر جان ممکن و بلکه لازمه جاه‌طلبی‌های توسعه طلبانه‌ای بود که در آن حرص بدست آوردن طلا با هدف فتح مجدد بیت‌المقدس و اشاعه کلام مسیح کاملاً درهم آمیخته بود.

این ایده آل بدون شک تأثیری قوی بر هنرها و مجموعه «تصورات فرهنگی» داشت. حتی قبل از «کشف» راه دریایی هندوستان (که تا زمان قدم گذاردن واسکودوگاما بر خاک کالیکوت به حقیقت پیوسته بود و بعد از سال ۱۴۸۶ کشف آنرا به عهده زمان واگذارده بودند)، حتی تصور چنین کار برجسته‌ای کافی بود تا بحرانی شدید در دوره نهایی گوتیک در پرتغال برانگیزد. اوضاع هنری در اواخر قرن پانزدهم با تجربه‌های درهم آمیختن هنرهای پراز راز و رمز (مانند هنرهای پیوندی نظیر هنر عاج آفریقایی - پرتغالی) و تزیینات افراطی محبوب هنرمندان دربار را می‌توان به عنوان مقدمه‌ای برای «مقابله واسکودوگاما با تاریخ» دید.

درباره نفوذ شرق بر تکوین سبک خاص پرتغالی زیاد صحبت شده است. این سبک با نام هنر مانوتلی - ارمغانی برای شاه مانوتل اول (۱۴۹۶ - ۱۵۲۱) که آنرا سبک رسمی کشور کرد. شناخته شده است. بحق گفته شده که تماس مستقیم با هنر هندی زمانی اتفاق افتاده که روند کشورگشایی کاملاً پیشرفت کرده بود. ولی با وجود این، آنچه که چنین غلیان غیرقابل مقاومتی از تأثیرها و تجربه‌ها ایجاد کرد، نفوذ «هندوستان تخیلی» بود تا نفوذ مستقیم آن سرزمین. بهر حال، منشأ هنر مانوتلی هرچه باشد، این هنر در درجه اول، هنری درباری و مسیحی بود و به شدت وابسته به سنن قرون وسطایی و نظام ارزش‌های اسطوره‌یی، که ادعای بیان آنرا داشت. این هنر یک شکل «جدید» هنری بود، چون نحوه فکر معاصر را برای ظنین و تأیید رضامندانه ایمان به تاریخ پذیرفته

سیاسی منتقل شده به سنگ. با وجود این تقدیر چنین بود که با ورق خوردن صفحه‌ای که نشانگر پایان اکتشافات بزرگ بود (بدون به حقیقت پیوستن هزاران پیش‌بینی) و بسا تثبیت خون‌آلود قدرت پرتغال در شرق، عصر طلایی اعلام شده تئورسین‌های دربار پرتغال، و بتصویر کشیده شده بدست هنرمندان آن زمان جاذبه خود، و سبک مانوتلی مناسبت خود را از دست بدهد.

پرتغال با حکومت بر راه‌های تجارته از برزیل تا ژاپن، و داشتن بزرگترین نیروی دریایی عصر جدید و یکی از بزرگترین نیروهای دریایی همه اعصار، فقط با امپراتوری روم قابل مقایسه بود. آیا قرار بسود هنر مانوتلی به عنوان الگویی برای شکل تازه‌ی از بیان عظمت هنری قلمرو مسیحیت بکار رود؟ با کاهش تدریجی قدرت پرتغال در قرن شانزدهم، خوش‌بینی مانوتلی هم زوال پذیرفت و آنچه که قرار شد نیاز شکل جدید بیان هنری را احیاء کند، روحیه بعد از قرون وسطایی هنر رنسانس بود. ■

بود. هیچ چیز بیش از مشاهده روشی که شاه خود را در این آثار نمایانده است، نمی‌تواند آموزنده باشد. به صورت مردی که در قالب بخشندگی متواضع در برابر قدسیین زانو بر زمین زده است، به صورت شاه در لباسهای فاخر یکی از سه پادشاه و یا به صورت شاه دیوید، به عبارت دیگر، کسی که رسیدن به دوره عظمت را رهنمون می‌شود.

اجازه دهید دو عدد از این قالب‌های نمادین پیچیده را که مفهوم مانوتلی جدید را نشان می‌دهند و در آنها مداخله شاه مانوتل دیده می‌شود برگزینیم (هر دو این آثار اخیراً در فهرست میراث جهانی یونسکو قرار گرفته است). در ساحل رود تاگوس خارج از شهر لیسبون در رستلو، محل توزیع ناوگان‌های عازم سفرهای اکتشافی، دیر بزرگ هیرونوموس، مقبره شاه و خانواده‌اش را در خود جای داده و حصاری که بسا گل‌های فراوان تزئین شده از آنها محافظت می‌کند. آنجا در دروازه اقیانوس، در غربی‌ترین نقطه اروپا، این دیر (شروع ساختمان ۱۵۰۱) و برج سلیم (۱۵۱۴) یادگارهایی از ثروت و قدرت شکست‌ناپذیری پادشاهی هستند که فرمان ساختمان آنها را داد.

در نقطه‌ای شمالی‌تر، در تومار، واقع در پرتغال مرکزی «دیر مسیح» قرار دارد که بسوسيله سازمان نظامی «فرمان مسیح»، که نقش بسزگی در مسافرت‌های اکتشافی بازی کرد، ساخته شده است.

در سال ۱۵۰۱، با ساختن سالی بزرگ که بخشهایی از آن کاملاً شبیه نمازخانه سیستین واتیکان بود و برای انجام تشریفات بزرگ در نظر گرفته شده بود به گنبد اولیه کلیسای وسعت داده شد. پنجره مشهور موجود در بخش فوقانی نمای غربی خلاصه‌ای از پیام زیبایی هنر مانوتلی است، بخشی از سخنوری مذهبی و

رافائل دو فاریاد موریرا، برزیلی تبار، استاد هنر دانشگاه جدید لیسبون است و کتابی درباره دیر هیرونوموس در لیسبون، پایان‌نامه‌ای درباره معماری قرن شانزدهم پرتغال و مقالات تخصصی بسیاری نوشته است. موریرا متخصص معماری نظامی است و در حال حاضر سرگرم تهیه تاریخ استحکامات نظامی پرتغال در اطراف و اکناف دنیا است که در سال ۱۹۹۰ منتشر خواهد شد.